

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Κατεύθυνση Παιδαγωγικών – Ειδικής Αγωγής
Ειδικότητα:
Ελληνικοί Παραδοσιακοί Χοροί

Διπλωματική Εργασία
του Φοιτητή :

ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Υπεύθυνοι Εξεταστές:
ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΔΗΜΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ Ε.Ε.ΔΙ.Π.
ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ (407/80)

“Χορός και έθιμο : η περίπτωση του Καγκελάρη των Παπαδατών Πρέβεζας”

ΑΚΑΔ. ΈΤΟΣ: 2005-2006

ΤΡΙΚΑΛΑ
Ιούνιος 2006

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΑΡΟΡΟΦΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.: 47811

Ημερ. Εισ.: 20-09-2006

Δορρά:

Ταξινόμησης Κωδικός: Π1-ΓΕΦΑΑ

2006

ΠΑΠ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000086859

" χορός και έθιμο : η περίπτωση του Κανκελάρη των Παπαδατών Πρέβεζας"

Το χωριό...

...Παπαδάτες.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	4
Λάκκα Σουλίου & Παπαδάτες : Ιστορική αναδρομή.....	8
Αναζητώντας τις ρίζες του εθίμου.....	14
Η προέλευση του Καγκελάρη.....	16
Η ακμή του εθίμου.....	19
Το πλαίσιο του χορού (καθώς και τα λόγια των τραγουδιών).....	22
Α. Τραγούδια Με Θρησκευτικό Περιεχόμενο.....	27
Β. Τραγούδια Με Πατριωτικό Χαρακτήρα.....	31
Γ. Τραγούδια Με Κοινωνικό Χαρακτήρα.....	37
Μουσική Και Κινησιολογική Ανάλυση.....	47
Βιβλιογραφία.....	50

***Η παρούσα έρευνα συνοδεύεται ακόμη από 1 DVD με οπτικοακουστικό υλικό, διάρκειας 2 ωρών και 34 δευτερολέπτων.*

" χορός και έθιμο : η περίπτωση του Καγκελάρη των Παπαδατών Πρέβεζας"

Γεωμορφολογικός χάρτης της ευρύτερης περιοχής των Παπαδατών

Εισαγωγή

Η παρούσα έρευνα έχει ως στόχο της να αναδείξει ένα πασχαλιάτικο έθιμο που διαδραματίζεται σε ένα χωριό της Ηπείρου. Τα στοιχεία του είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με την παράδοση, τη θρησκεία καθώς και το χορό. Πιο συγκεκριμένα, η έρευνα που θα ακολουθήσει πραγματεύεται τη περίπτωση του Καγκελάρη των Παπαδατών Πρέβεζας, περιοχή της κάτω Λάκκας Σουλίου.

Στον Καγκελάρη δεν δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη μουσική, μιας και τα μουσικά όργανα δεν έχουν καμία θέση σε αυτόν. Το έθιμο στηρίζεται περισσότερο στη καθολική συμμετοχή των ατόμων. Πιασμένοι σφιχτά μεταξύ τους και παράλληλα πλέκοντας τις φωνές τους, δημιουργούν μια μοναδική αίσθηση στο θεατή προσδίδοντας στον Καγκελάρη εξέχουσα θέση ανάμεσα στις υπόλοιπες τοπικές παραδόσεις.

Η ετυμολογία του όρου χορού, σύμφωνα με το λεξικό(ε-Δομή) δίνεται ως «η ομάδα των χορευτών που ερμηνεύει τα χορικά μέρη του αρχαίου δράματος | σύνολο ρυθμικών κινήσεων των ποδιών και του σώματος, που εκτελούνται για ψυχαγωγία ή ως τελετουργική εκδήλωση | συγκέντρωση ανθρώπων για να χορέψουν | ομάδα χορευτών ή τραγουδιστών».

Κατά συνέπεια, με τον όρο δημοτικός χορός δηλώνεται το σύνολο των κινητικών, ηχητικών, λεκτικών και πολιτισμικών μορφών διαρθρωμένων σε ενότητες. Ο δημοτικός χορός είναι συγχρόνως προϊόν και διαδικασία. Είναι προϊόν μιας προφορικής παράδοσης αλλά και δυναμική διαδικασία εφόσον εξελίσσεται μέσα στο χρόνο μέσω των επιλογών των μελών της ομάδας, ενός οργανωμένου συνόλου ατόμων που μοιράζονται ένα σύστημα ιδεών, συμβόλων, συνειρμών τρόπων συμπεριφοράς και επικοινωνίας (Λουτζάκη & Ατζακα 1999).

Στην Ελλάδα ο χορός αποτελούσε και αποτελεί σημαντικό στοιχείο της κοινωνικής δράσης(action). Χορευτικές δραστηριότητες(performances) οργανώνονται σε περιστάσεις(occasions), που τα μέλη της κοινότητας καλούνται στην κυριολεξία να μπουν στο χορό τότε για να συμμετάσχουν στο τοπικό πανηγύρι, να γιορτάσουν μια θρησκευτική γιορτή, να λάβουν μέρος σε

γάμους και οικογενειακές συγκεντρώσεις και πότε για να παραβρεθούν και σε άλλου τύπου διοργανώσεις (Λουτζάκη 1991).

Σημείο αναφοράς για τη χορευτική πράξη είναι η κοινότητα (community), τα μέλη της οποίας μοιράζονται τον ίδιο χώρο (συνοικία, χωριό, πόλη ή ακόμα μια ευρύτερη γεωγραφική περιφέρεια) και καθοδηγούνται, κατά κάποιον τρόπο, από κοινές παραδόσεις, θεσμούς, ήθη και αξίες. Σε κάθε κοινότητα υπάρχουν ορισμένα χαρακτηριστικά στοιχεία, όπως το γλωσσικό ιδίωμα, η τροφή, η φορεσιά, η μουσική, το τραγούδι και ο χορός, που όλα μαζί συνθέτουν την ταυτότητά της και με τα οποία επιτυγχάνεται η διάκριση από άλλες κοινότητες. Τα άτομα της κοινότητας συνδέονται με αυτή μέσω της συμμετοχής τους στο σύνολο. Με τη συμμετοχή αυτή συντελούν και στη δημιουργία του δικτύου των κοινωνικών σχέσεων (network of social relations), δηλαδή το πλαίσιο των κοινωνικών θεσμών που μια κοινωνία προσφέρει στα μέλη της και στις οποίες τα τοποθετεί, π.χ. οικογένεια, συγγένεια, φιλία, γειτονιά, εργασία, κοινότητα, κ.λπ. (Λουτζάκη 1991).

Η συμμετοχή σε ομαδικές δραστηριότητες, οι συναλλαγές ή οι αυθόρμητες συναντήσεις για τις ανάγκες της ομάδας είναι συνηθισμένες διαντιδράσεις (social interaction) για τα μέλη μιας κοινότητας. Σ' αυτές εντάσσεται και ο χορός, που ως κοινωνικό γεγονός αφορά το σύνολο της κοινότητας και έλκει την προσοχή των μελών της (χορευτών και μη χορευτών), τονίζοντας βασικές αξίες και την οργάνωση της ομάδας. Η κοινότητα διαθέτει τα μέσα, για να διδάξει τα άτομα, ώστε να κατανοήσουν τους ρόλους του πολιτισμικού της συστήματος. Έτσι και η συμμετοχή στο χορό είναι θέμα κοινωνικό και όχι ατομικό. Οι θέσεις που καλούνται να λάβουν οι χορευτές στον κύκλο του χορού που καθορίζονται από τη χορευτική περίσταση, αντανakλούν συχνά την κατανομή των ρόλων κατά φύλο, ηλικία, κοινωνική και οικογενειακή κατάσταση (Λουτζάκη 1991).

Τη συγκεκριμένη μελέτη την ξεκίνησα τον Οκτώβριο του 2005 και την ολοκλήρωσα το Μάιο του 2006, ακολουθώντας τη παρακάτω μεθοδολογία:

"χορός και έθιμο : η περίπτωση του Καγκελάρη των Παπαδατών Πρέβεζας"

- **Βιβλιογραφική έρευνα** (στάδιο προετοιμασίας)
- **Συμμετοχή και παρατήρηση** (επιτόπια έρευνα)
 - α.) Άμεση παρατήρηση του χορού και των κινήσεων που τον αποτελούν
 - β.) Συνέντευξη για το χορό
 - γ.) Συνέντευξη για το χώρο και το περιβάλλον
- **Περιγραφή του χορού**
 - α.) Ενεργός συμμετοχή – εκμάθηση του χορού.
Να περάσει η κίνηση στο σώμα του ερευνητή
 - β.) Καταγραφή των κινήσεων με ένα από τα αποδεκτά κινητικά συστήματα καταγραφής:
Laban, Romanotation, κ.λπ.
 - γ.) Καταγραφή των εθίμων που περιέχουν χορό (λεκτική, φιλμ, βίντεο)
 - δ.) Χρησιμοποίηση οδηγιών έρευνας και ερωτηματολογίων
 - ε.) Σημειώσεις (πλαίσιο και περιεχόμενο)

- Μελέτη και ανάλυση του υλικού. Συμπεράσματα (Giurchescu & Torp 1998).

Η απόφασή μου να ασχοληθώ με το έθιμο της συγκεκριμένης περιοχής μόνο τυχαία δεν ήταν. Αυτό διότι κατάγομαι από γειτονική κωμόπολη κάτι που έκανε το σκοπό μου πιο προσιτό αφού μπορούσα να αντλώ πληροφορίες όσο συχνά επιθυμούσα. Πέρα από την ελλιπή βιβλιογραφία, δεν αντιμετώπισα σημαντικά εμπόδια στην εργασία μου. Οι κάτοικοι στην αρχή ήταν κάπως διστακτικοί, αλλά μόλις κατάλαβαν το σκοπό της εργασίας μου προθυμοποιήθηκαν αμέσως.

Αξίζει λοιπόν σε αυτό το σημείο, να ευχαριστήσω κάποια άτομα που βοήθησαν στη διεκπεραίωση της παρούσας έρευνας:

Βασιλείου Σωκράτης, συνταξιούχος δάσκαλος.

Ζιαπάρα Μαρία, καθηγήτρια φιλόλογος.

Μπόκια Βασίλειο, συνταξιούχος κοινοτικός γραμματέας.

"χορός και έθιμο : η περίπτωση του Καγκελάρη των Παπαδατών Πρέβεζας"

Παπασπύρο Δημήτριο, έμπορος.

Τσάτσο Γεώργιο, συνταξιούχο καθηγητή παραδοσιακού χορού.

Λάκκα Σουλίου & Παπαδάτες : Ιστορική αναδρομή

Σύμφωνα με τον Αλεξίου(1993), η περιοχή της Λάκκας Σουλίου διακρίνεται σε τέσσερις υποπεριοχές: Άνω Λάκκα, Λάκκα Λελόβου, Κάτω Λάκκα και η περιοχή του Φαναρίου.

Οι Παπαδάτες Πρέβεζας, ανήκουν στην ευρύτερη περιοχή της κάτω Λάκκας Σουλίου και βρίσκονται ουσιαστικά στο βόρειο τμήμα του νομού Πρέβεζας¹ (Βασιλείου, 2003). Η Λάκκα Σουλίου, πήρε το όνομά της από το σχήμα της, το οποίο από ψηλά μοιάζει με μεγάλο κοίλωμα(Φυτράκης 1991). Το μεγάλο αυτό κοίλωμα το δημιουργούν, οι πλούσιοι σε βλάστηση ορεινοί όγκοι που την περιβάλλουν τόσο στο δυτικό της τμήμα όσο και στο ανατολικό. Τα όρια της Λάκκας ξεκινούν από το βουνό Τόμαρο(1.974μ.) έως την νότια προέκτασή του στα ανατολικά, έπειτα από τα Θεσπρωτικά Όρη(1.274μ.) στα νότια, δυτικά από τα Σουλιώτικα Όρη και τέλος από το Νότιο τμήμα των Κουρεντιακών Ορέων(1.172μ.) στα βόρεια (Αλεξίου, 1993). Το όνομα του Σουλίου ιστορικά εμφανίζεται το έτος 1614 (Σανδρής,

1998)

¹ Οι Παπαδάτες απέχουν 35χλμ. από το κέντρο της Πρέβεζας.

Ο πληθυσμός των Παπαδατών σύμφωνα με την τελευταία απογραφή(2001), ανέρχεται στους 802 κατοίκους. Επίσης στην κοινότητα των Παπαδατών συμπεριλαμβάνονται τρεις ακόμη οικισμοί. Ο πρώτος οικισμός είναι οι Άγιοι Απόστολοι με 123 κατοίκους, ο δεύτερος είναι ο οικισμός Γαλήνη (γνωστός και ως "Χάλασμα") με 113 κατοίκους και τέλος το χωριό Παπαδάτες με 566 κατοίκους.

Ωστόσο, ακριβή ιστορική ημερομηνία για το έτος ίδρυσης του χωριού δεν έχουμε. Έτσι σύμφωνα με τον Βασιλείου (2003) χρησιμοποιούμε ως έτος ίδρυσης το 1700μ.Χ. (χρονολογία κατά την οποία ο Κοσμάς Τσιούνης εγκαθίσταται στο συγκεκριμένο τόπο).² Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι το χωριό δεν προϋπήρχε. Ωστόσο μπορούμε να υποθέσουμε ότι το χωριό γνώρισε τον Τουρκικό ζυγό της περιόδου 1635 – 1700 μ.Χ. (Βασιλείου, 2003, σελ. 26).

Από την άλλη πλευρά σύμφωνα με τον Στράτη, Θ., « Η περιοχή κατοικήθηκε πριν από χιλιάδες χρόνια όπως φανερώνουν τα αρχαιολογικά ευρήματα στο Κοκκινόπηλο και στο Ασπροχάλικο (35.000 χρόνια π.Χ.), λίθινα εργαλεία στη βούλιστα Παναγιά, Ριζοβούνι, Θεσπρωτικό κ.τ.λ., νεολιθικά στους Γεωργάνους, Έλαφο, Λούρο κ.λ.π.(έως 200 π.Χ.), ευρήματα από την ύστερη χαλκοκρατία στο Ρωμανό, Σιστρούνι, Θεριακίου, Θεσπρωτικό, Συρόπολι (1600 – 1100 π.Χ.)»

Προς το τέλος της τρίτης χιλιετίας προ Χριστού, ξεκίνησε η λειτουργία του Μαντείου της Δωδώνης καθιστώντας τη Λάκκα³ το σημαντικότερο πέρασμα από τα παράλια προς αυτό. Θα πρέπει σε αυτό το σημείο να γίνει γνωστό πως η θάλασσα τότε έφτανε ως την Τύρια και ο κάμπος του Θεσπρωτικού ήταν λίμνη. Η περιοχή που μελετάμε ανήκε στη φυλή των Κασσωπαίων. Το 167 π.Χ. ο Ρωμαίος στρατηγός Αιμίλιος Παύλος κατέστρεψε συγχρόνως εκ θεμελίων 70 Ηπειρωτικές πόλεις. Πιθανολογείται από την ονομασία Χάλασμα ότι ο οικισμός καταστράφηκε τη συγκεκριμένη εποχή, παρόλο που στοιχεία για τα ονόματα των πόλεων δεν έχουν διασωθεί. (Στράτης, 2004)

² Οι απόγονοί του έχουν το παρατσούκλι Τσουνάτες, από το ίδιο όνομα προέκυψαν και τα ονόματα Γούση κτλ.(ανέκδοτα απομνημονεύματα Κων/νου Θεόδωρου Κοκκίνη).

³ Η κάτοικοι της Λάκκας ονομάζονταν Άμυμναι ή Άμυμναίοι ή Αμύμνονες. (Ιστορικά μνημεία της Λάκκας Σουλίου, εκδ. Ίδρυμα Άκτια Νικόπολις, 1996, σ.18).

Οι Παπαδάτες, επειδή τύγχανε να είναι "ιμπλιάκι", δηλαδή κεφαλοχώρι με περιορισμένη αυτονομία και αυτοδιοίκηση, αλλά και ολόκληρη η Ήπειρος, επειδή διατήρησε ορισμένα από τα προνόμιά της, θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι και οι Παπαδάτες δεν γνώρισαν, τις ακραίες μορφές της Τουρκικής κτηνωδίας, όπως ήταν το παιδομάζωμα.(Βασιλείου 2003, σελ. 26)

Το καθεστώς της περιορισμένης αυτονομίας και αυτοδιοίκησης, προσπάθησε αργότερα να ανατρέψει με διάφορες ραδιουργίες, ο Αλή – Πασάς. Με δολοπλόκα επιχειρήματα κατάφερε να δελεάσει, να απειλήσει αλλά ακόμη και να εξαναγκάσει τους προεστούς ολόκληρης της Λάκκας ώστε να την οικειοποιηθεί, μετατρέποντάς τη σε τσιφλίκι, το έτος 1792(Βασιλείου 2003). Στις 14/12/1803 τα χωριά της Λάκκας, εκτός από το Νάσσιαρη μετατράπηκαν σε τσιφλίκια του Μουχτάρ Πασά, γιου του Αλή Πασά.⁴ (Στράτης, 2004) Για το συγκεκριμένο γεγονός υπάρχει σχετικό δημοτικό τραγούδι που φέρει τον τίτλο "Δε φταίει η Μαύρ' η Λάκκα". Το άσμα αυτό τραγουδιέται με το στόμα χωρίς τη συνοδεία οργάνων και χορεύεται στις "Αγάπες της Λαμπρής" σε γειτονική κωμόπολη των Παπαδατών και συγκεκριμένα στο Θεσπρωτικό (Λέλοβα).

Τα λόγια του τραγουδιού:

*“Δε φταίει η μαύρ' η Λάκκα, μαϊδέ τα Λέλοβα
Καντζάς και Ποδογόρα, μαϊδέ και η Κρασιά
Δε φταίει το Μπουλμέτι, μαϊδέ και το Ζερβό
Ντάρα και Νικολίτσι, μαϊδέ του Νάσσιαρι
Δεν φταίνε οι Παπαδάτες, Μαϊδέ τα Μελιανά
Μον' φταίει ο Γουσ' Μπατσούλης, από το Χάλασμα,
Με τον παπα-Νικόλα ν-από τα Λέλοβα
Που στείλανε το γράμμα, μεσ' στον Αλή Πασιά.
Να δώσουνε τη Λάκκα, με τα 'λαιόδεντρα.
Τη Λάκκα δεν τη δίνουν, κι όλοι θα σκοτωθούν”*

⁴ Ο ίδιος μεταξύ των άλλων επέβαλλε και το φόρο των δυο γροσιών ανά ελαιόδεντρο, αργότερα ο φόρος ονομάστηκε “Κεσίμι”.(Στράτης, 2004)

" χορός και έθιμο : η περίπτωση του Καγκελάρη των Παπαδατών Πρέβεζας"

Μετά την εξόντωση του Αλή – Πασά, το τσιφλίκι "Λάκκας Σουλίου - Παπαδατών" περιέρχεται στα χέρια του Τουρκικού κράτους. Αργότερα το τσιφλίκι εξαγοράστηκε από τα χωριά και έτσι οι Παπαδάτες Πρέβεζας, επανέκτησαν τον τίτλο του κεφαλοχωρίου και τη σχετική τους αυτονομία(Βασιλείου 2003).

Στην περίοδο της ακμής του Καγκελάρη, άγνωστο ακριβώς πότε αλλά σίγουρα μετά το 1700, ο εορτασμός του συγκεκριμένου εθίμου παρατείνεται κατά μία επιπλέον μέρα. Έτσι η εκδήλωση του Καγκελάρη συνεχίζεται και την Παρασκευή της Λαμπρής, γιορτή της Παναγίας – Ζωοδόχου Πηγής, μέρα κατά την οποία ο εορτασμός του Καγκελάρη κορυφώνεται.

Πιθανώς ο Κοσμάς ο Αιτωλός ο οποίος το επισκέφτηκε το χωριό μάλλον περί το 1770 να το συνάντησε σε αυτό το καθεστώς , (Βασιλείου 2003). Σύμφωνα με τη σωζόμενη μέχρι σήμερα επιστολή του Πάτερ Κοσμά προς του κατοίκους, ο ίδιος ιδρύει σχολείο:

Προς τους

Κατοίκους του χωρίου Παπαδατών

Εύγενέστατοι αγαπητοί μου αδελφοί, οι κατοικοῦντες την χώραν Παπαδάται, σᾶς ἀσπάζομαι καί παρακαλῶ τον ἅγιον Θεόν διά τήν ψυχικήν και σωματικήν σας υγείαν. Ἐγώ, ἀδελφοί, ως δοῦλος του Θεοῦ ημῶν ἀνάξιος, περιερχόμενος καί διδάσκων, τό κατά δύναμιν, τούς Χριστιανούς, ἤλθα καί ἐδῶ εἰς τήν χώραν σας και βλέποντας ὅτι δέν ἔχετε σχολειῶν, ἐπαρακίνησα τους Χριστιανούς καί ἔδωκαν τό κατά δύναμιν και προαίρεσιν διά τό σχολειῶν σας. Πρέπει δε καί η ευγενεία σας πάντες νά βοηθᾶτε πάντοτε το σχολειῶν σας ἐξ ἰδίων πόνων ἢ κοινῶς ἀπό την χώραν ἢ καί ἀπό βακούφια διά νά λάβετε καί παρά Θεοῦ τόν μισθόν σας καί ἀπό βακούφια διά νά λάβετε και παρά Θεου τον μισθόν σας καί τιμήν παρά ανθρώπων. Εἶμαι δέ καί ἐγώ χρεώστης καί παρακαλῶ τόν Κύριον τόν εὐλογοῦντα τα

"χορός και έθιμο : η περίπτωση του Κανκελάρη των Παπαδατών Πρέβεζας"

πάντα νά ευλογήση καί τήν χώραν σας καί τό σχολείον καί τά παιδιά σας καί νά σᾶς ἀξιώση νά ζήσετε καί ἐδῶ καλά καί θεάρεστα καί νά σᾶς βάλῃ εἰς τόν Παράδεισον νά χαίρεσθε καί εὐφραίνεσθε, νά δοξάζετε τήν Ἁγίαν Τριάδα, ἀμήν. Ἐβαλα δέ καί ἐπίτροπον, μέ τήν γνώμην πάντων, τον κύρ Ἰωάννην τοῦ Πάνου καί ἐπιστάτας καί βοηθούς αὐτοῦ τόν κύρ Δήμον του Παπαῖ Ἰωάννου καί τόν κύρ Σταῦρον τοῦ Δήμου νά κυβερνήσουν τό σχολεῖον, καθώς ο Κύριος τούς φωτίσει.

αψοθ' (1779) Μάρτιος

Κοσμάς ιερομόναχος εὐχέτης σας

προτομή του Ιερομόναχου Κοσμά του Αιτωλού έξω από τον Ι. Ν. Αγίας Φανερωμένης

Φαίνεται όμως πως η παρουσία του Πάτερ Κοσμάς, σε εκείνες τις δύσκολες εποχές τόνωσε ιδιαίτερα τη πίστη των κατοίκων του χωριού. Οι ίδιοι με τη σειρά τους σε ένδειξη ευγνωμοσύνης προς το πρόσωπο του, αποφάσισαν να δημιουργήσουν έναν νέο ιερό ναό (1788). Τον ονόμασαν Ι. Ν. Αγίας Φανερωμένης, που αποτελεί μέχρι και τις μέρες μας ορόσημο στις εορταστικές εκδηλώσεις του Κανκελάρη, αφού στο προαύλιο χώρο του ιερού ναού τη Παρασκευή της Λαμπρής, το έθιμο κορυφώνεται με το καθιερωμένο «δίπλωμα» του χορού. Γεγονός που σηματοδοτεί την ολοκλήρωση του εορτασμού και το τέλος των εκδηλώσεων του εθίμου

Ιερός Ναός Αγίας Φανερωμένης

Έτσι λοιπόν μετά από δέκα χρόνια και συγκεκριμένα στις 3-1-1798, ο Ιερός Ναός της Αγίας Φανερωμένης ήταν χτισμένος και μάλιστα σε βυζαντινό ρυθμό (Στράτης 2004). Για την κατασκευή του εσωτερικού του Ναού χρειάστηκαν χιοναδίτες αγιογράφοι, οι οποίοι στόλισαν τον Ιερό χώρο με αγιογραφίες υψηλής τέχνης(1807). Για το ξυλόγλυπτο τέμπλο, σύμφωνα με τη παράδοση χρησιμοποιήθηκαν χίλια αυγά για να επιτευχθεί αυτό χρυσίζουν χρώμα το οποίο έχει διατηρηθεί μέχρι και τις μέρες μας.

Ιερός Ναός
Αγίας Φανερωμένης Παπαδατών

το εσωτερικό του Ναού

Αναζητώντας τις ρίζες του εθίμου

Φαίνεται πως υπάρχει μια μακραίωνη παράδοση όσον αφορά το χορό, το έθιμο και τις εκδηλώσεις του Καγκελάρη, οι οποίες λαμβάνουν χώρα τις ημέρες του Πάσχα. Οι ρίζες του, δείχνουν να ξεκινούν από τα πρώτα χριστιανικά χρόνια, από τις γιορτές που είναι γνωστές ως τις μέρες μας με την ονομασία "γιορτές Αγάπης". Αγάπες ονομάζονταν, οι συνεστιάσεις των πρώτων χριστιανικών κοινοτήτων, εκτός από τα Ιεροσόλυμα. Είχαν συνδεθεί με την κοινοκτημοσύνη και λειτουργούσαν και στις χριστιανικές κοινότητες του Απ. Παύλου. Ο θεσμός εξυπηρετούσε τον πρακτικό αυτό σκοπό αλλά και την επιθυμία των πρώτων χριστιανών να συνεχίσουν τον οικογενειακό βίο του Χριστού με τους μαθητές του. Το τριήμερο της Αναστάσεως, η εβδομάδα της Λαμπρής, της Διακαινησίμου κατά την εκκλησιαστική ορολογία, σε συνδυασμό με την άνοιξη κατά την οποία επικρατεί ένας πλουραλισμός χρωμάτων και ήχων, είναι χρόνος για επικοινωνία των πιστών με τον "Αναστάνα εκ νεκρών" αλλά και των ίδιων των ανθρώπων με τον συνάνθρωπό που βρίσκεται δίπλα τους (Βασιλείου 2003).

Σύμφωνα με τις παραδόσεις μετά τις Λειτουργίες του Πασχαλινού τριημέρου, ακολουθούσαν συνεστιάσεις στα προαύλια των ναών ή σε άλλους κατάλληλους χώρους. Συνεπώς θα πρέπει να δεχθούμε, ότι στις γιορτές της "Αγάπης" του τριημέρους της Διακαινησίμου όταν οι συνθήκες το επέτρεπαν, σε προαύλιους χώρους ακολουθούσε χορός και τραγούδι. Διότι αυτό αποτελούσε ένδειξη της θρησκευτικής ανάτασης, της κοινωνικής τέρψης καθώς και της οικογενειακής ευτυχίας (Βασιλείου 2003).

Πιθανότατα τα πρώτα τραγούδια να ήταν τα ίδια από τόπο σε τόπο και απλά να μεταδίδονταν μέσω των εκκλησιαστικών λειτουργιών (Βασιλείου 2003).

Με την πάροδο όμως των χρόνων και κάτω από αλλεπάλληλες κοινωνικοπολιτικές συνθήκες, οι "ψυχαγωγικές" αυτές εκδηλώσεις, που συνόδευαν το τριήμερο της Λαμπρής, προσαρμόστηκαν ξεχωριστά στους διάφορους τόπους ανάλογα με τις συνθήκες και απέκτησαν δικά τους καθαρά χαρακτηριστικά (Βασιλείου 2003).

Έτσι κάθε περιοχή διατηρώντας τα γενικά εξωτερικά χαρακτηριστικά των εορτασμών του τριημέρου, προσέδιδε κατά καιρούς και το δικό της ύφος, ήθος αλλά και περιεχόμενο (Βασιλείου 2003).

Είναι άγνωστο μέχρι σήμερα ποια στάση κρατούσαν οι εκάστοτε άρχοντες του κάθε τόπου ή οι κατακτητές των περιοχών εκείνων που οι εορτασμοί της Λαμπρής ήταν ξεχωριστοί (Βασιλείου 2003).

Αξιοσημείωτο είναι πάντως ότι εύκολα ή δύσκολα, με αγώνες ή χωρίς οι χοροί και τα τραγούδια μετά το τριήμερο της Λαμπριάτικης "Αγάπης", το τριήμερο του Πάσχα διατηρήθηκαν. Έως ότου βέβαια, το βυζαντινό κράτος καταλυθεί και οι χριστιανοί υπήκοοί του γίνουν υπόδουλοι των Τούρκων (Βασιλείου 2003).

Η υποταγή των Ελλήνων στον Τουρκικό ζυγό, όπως είναι εύκολα κατανοητό, επέφερε σημαντικές αλλαγές στον οικονομικό, θρησκευτικό καθώς και στο πολιτικό σκηνικό της χώρας (Βασιλείου 2003).

Ο κοινωνικός τομέας υφίσταται σοβαρές, απώλειες καθώς κοινωνικοί και οικογενειακοί θεσμοί βρίσκονται στα χέρια του κατακτητή. Σε παρόμοια μοίρα εκείνη την εποχή βρέθηκε και ο οικονομικός τομέας που με συνοπτικές διαδικασίες πλέον από τη πλευρά του δυνάστη επέρχονται όλα στη δικαιοδοσία του.

εικόνα από το αρχείο του Βασιλείου Σ.

Η προέλευση του Καγκελάρη

Σύμφωνα με αρκετές προφορικές αλλά και γραπτές μαρτυρίες (Τσώλη 2001, Βασιλείου 2003), οι οποίες έχουν σωθεί ως τις μέρες μας, συγκλίνουν στο γεγονός ότι ο Καγκελάρης αποτελεί χορό και τραγούδι του Λαμπριάτικου Τριημέρου.

Αν δεχτούμε ως επικρατέστερη την υπόθεση, ότι στην Ήπειρο λόγω και των θρησκευτικών προνομίων, που παραχώρησε επί Τουρκικής κατοχής ο σουλτάνος Μωάμεθ ο Β΄ ο κατακτητής, στον Πατριάρχη αλλά και λόγω της σχετικής αυτονομίας που εξασφάλισαν οι Ηπειρώτες χριστιανοί, δηλώνοντας υποταγή, θα πρέπει να δεχθούμε το γεγονός ότι αβίαστα συνέχισαν να γιορτάζουν και να εκδηλώνουν την αγάπη τους για το θεό και τον άνθρωπο, τραγουδώντας και χορεύοντας. Έτσι οι Λαμπριάτικες εκδηλώσεις κατά το τριήμερο, πραγματοποιούνταν κανονικά ακόμη και σε εκείνους, σύμφωνα με την ιστορία, χαλεπούς καιρούς του ελληνικού έθνους. Λίγο μετά το 1600 μ.Χ. όμως η στάση των Οθωμανών, αλλάζει δραματικά απέναντι στον υπόδουλο ελληνισμό (Βασιλείου 2003).

Η περίοδος 1635–1700μ.Χ. χαρακτηρίζεται ως η πιο σκοτεινή περίοδος της δουλείας. Αναγκαστικός και βίαιος εξισλαμισμός Ελλήνων χριστιανών, διωγμοί, αρπαγές, λεηλασίες και δολοφονίες άνευ προηγουμένου ήταν το γνώριμο σκηνικό εκείνης της εποχής.

Πέρα από το βαρύ τουρκικό ζυγό ο ελληνισμός, είχε να αντιμετωπίσει και τους εξισλαμισμένους Οθωμανούς οι οποίοι χρόνο με το χρόνο κατακτούσαν ανώτατα αξιώματα, κάνοντας πολλές φορές κατάχρηση της εξουσίας που διέθεταν, όπως συμβαίνει άλλωστε συχνά με τους εξωμότες (Βασιλείου 2003).

Στη συνέχεια η κατάσταση είχε ξεφύγει από τα συνηθισμένα και ήταν αφόρητη πλέον για τον χριστιανικό ελληνισμό που δεν ενέδωσε στο πειρασμό (αξιώματα, εξισλαμισμό κ.α.) και προτίμησε τη διατήρηση της θρησκευτική και εθνικής του ταυτότητας. Διωκόμενοι λοιπόν από τους νεοφώτιστους πρώην ομοεθνείς και συνάμα ομόθρησκους τους Οθωμανούς, άλλοι από τους υπόδουλους έχασαν την περιουσία τους ενώ άλλοι αναγκάστηκαν να εκπατριστούν (Στράτης 2004)

Οι ραγιάδες όπως ήταν φυσικό, άρχισαν να οργανώνουν το σχέδιο δράσης ενάντια στον κατακτητή μη μπορώντας να αντέξουν άλλο την εξοντωτική καταπίεση. Για τον σχεδιασμό της αντίδρασης, ορόσημο αποτελούσαν οι συναντήσεις στις διάφορες εορτές του έτους. Ιδιαίτερο χαρακτήρα βέβαια διέθεταν οι Λαμπριάτικες εκδηλώσεις μιας και αποτελούν τη μεγαλύτερη γιορτή της χριστιανοσύνης. Οι ίδιες μάλιστα, φρόντισαν να εμπλουτιστούν και με νέα στοιχεία για να εξυπηρετήσουν έτσι τους νέους τους στόχους (Βασιλείου 2003).

Σίγουρα από το τόπο σε τόπο βέβαια θα διέφερε ο εορτασμός των Λαμπριάτικων εορτών όσον αφορά τον εμπλουτισμό, το περιεχόμενο και την ονομασία.

Ωστόσο, οι στόχοι παρέμεναν παντού οι ίδιοι. Ένας πρώτος στόχος σύμφωνα με τους πληροφορητές μου, ήταν η άμεση επικοινωνία για τη διάδοση χρήσιμων πληροφοριών. Έτσι κατά τη διάρκεια κάποιου χορού, πληροφορούσε ο ένας τον άλλο για ό,τι σημαντικό και ενδιαφέρον υπήρχε, γύρω από τις κινήσεις των Τούρκων σε τοπικό αλλά και γενικό επίπεδο.

Προκειμένου να επιτευχθεί αυτή η δυνατότητα της ψιθυριστής και παράλληλα νοηματικής επικοινωνίας το δέσιμο των χορευτών έγινε πιο κρουστό, πιο σφιχτό, τέτοιο όπου τα χέρια σταύρωναν στους αγκώνες των συγχορευτών, έτσι ώστε τα σώματα να αγγίζονται μεταξύ τους και τα δάκτυλα να πλέκονται σε οριζόντια θέση (Βασιλείου 2003). Με τον τρόπο αυτό δημιουργούσαν την εντύπωση ενός αδιαπέραστου ανθρώπινου τείχους, που σε στάση προσοχής έμοιαζε με μακρύ κιγκλίδωμα, με ένα ατελείωτο κάγκελο. Έπειτα από διασταύρωση των πληροφοριών, αυτός πιθανώς θα είναι και ο λόγος που το συγκεκριμένο έθιμο πήρε την ονομασία Καγκελάρης.

Ένας ακόμη στόχος ήταν η τόνωση του ηθικού καθώς και η αίσθηση δύναμης. Έτσι σύμφωνα και με τον πληροφορητή μου, Τσάτσο Γεώργιο, «το ατσαλένιο ανθρώπινο τείχος δυνάμωνε το ηθικό των ραγιάδων και ενέπνεε θάρρος για αντίδραση κατά των Τούρκων».

Επίσης οι χοροί αυτοί βοήθησαν στη τόνωση του πατριωτικού φρονήματος. Το σκοπό αυτό ήρθε τώρα να εξυπηρετήσει και ο βηματισμός με τη σειρά του, ο οποίος είναι αυστηρός και βαρύς καθ' όλη τη διάρκεια(Βασιλείου 2003) Ωστόσο, μια χαρακτηριστική κίνηση του χορού, είναι

"χορός και έθιμο : η περίπτωση του Καγκελάρη των Παπαδατών Πρέβεζας"

με το αριστερό πόδι, που χτυπά με ορμή το έδαφος, θέλοντας έτσι ο υπόδουλος λαός να νιώσει πως καταπατά τον εχθρό του έστω και με κίβδηλα μέσα.

Με το πέρασμα του χρόνου τα τραγούδια του Καγκελάρη, εντάχθηκαν στις νέες συνθήκες και σκοπιμότητες που απαιτούσε η εποχή. Τα τραγούδια με τις κατάλληλες μετατροπές στους στίχους διαμορφώθηκαν έτσι ώστε να δυναμώνουν το πατριωτικό και θρησκευτικό συναίσθημα καθώς να δίνουν και κουράγιο, δύναμη και ελπίδα(Βασιλείου 2003).

Τα τραγούδια πλέον μιλούσαν για κατορθώματα κλεφτών και καπεταναίων που μη αντέχοντας άλλο την τυραννία, πήραν τα βουνά και έγιναν κλέφτες. Από την άλλη πλευρά υπήρχαν τραγούδια που περιείχαν στίχους με κοινωνικό αλλά και θρησκευτικό περιεχόμενο τα οποία συνέβαλλαν στη τόνωση του πατριωτικού αισθήματος, αφού άφηναν υπονοούμενα με σκοπό την επανάσταση που θα ακολουθούσε (Βασιλείου 2003).

εικόνα από το αρχείο του Βασιλείου Σ.

Η ακμή του εθίμου

Αιώνια ευγνωμοσύνη θα πρέπει να χρωστά ολόκληρος ο ελληνισμός στους Έλληνες της σκοτεινής περιόδου 1635–1700μ.Χ., διότι τότε ο χορός γενικότερα αλλά και συγκεκριμένα ο Καγκελάρης, λειτούργησε ως διέξοδος για τις θρησκευτικές, κοινωνικές και εθνικές ανάγκες του υπόδουλου κόσμου.

Το 1699 μεταξύ Οθωμανικής αυτοκρατορίας και της Δημοκρατίας της Βενετίας, υπογράφεται η συνθήκη του Κάρλοβιτς, η οποία προμήνυε το τέλος του «μαύρου αιώνα» της τουρκοκρατίας. Έτσι σταδιακά άρχισε να καθιερώνεται το έθιμο του Καγκελάρη σε πολλές Ηπειρώτικες κοινωνίες(Βασιλείου 2003).

Οι Οθωμανοί, δεχόμενοι εξωτερικές πιέσεις αλλά και κάτω από την υποψία για ενδεχόμενη εξέγερση των Ελλήνων, χαλάρωσαν τα δεσμά τους και επέτρεψαν στους ραγιάδες να ξαναχτίσουν τους γκρεμισμένους ναούς καθώς και τα μοναστήρια. Ανασυστάθηκαν τα αρματολίκια τα οποία ανατέθηκαν σε χριστιανούς και έλαβαν μέτρα σχετικά με την ελάφρυνση της τυραννίας.

Επίσης ξεκίνησε η διαδικασία του επαναπατρισμού, για όσους αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις εστίες τους. Έτσι λοιπόν ο ελληνισμός της εποχής εκείνης με τις τόσες ανακατατάξεις στους διάφορους τομείς, κατάφερε να ανασυνταχθεί καθώς επίσης και να θέσει νέες βάσεις κοινωνικής αλλά και οικονομικής προόδου(Βασιλείου 2003).Ακόμη τέθηκαν νέες βάσεις για την εθνική απελευθέρωση που βρισκόταν προ των πυλών.

Νέα πνοή δέχθηκαν και άλλοι σημαντικοί παράγοντες της ζωής του ανθρώπου, όπως οι θρησκευτικοί, οι εθνικοί καθώς και οι οικογενειακοί που επηρεάστηκαν θετικά από την όλη κατάσταση.

Κατά συνέπεια, οι θρησκευτικές γιορτές και συγκεκριμένα οι Λαμπριάτικες, στις οποίες συγκαταλέγεται και ο Καγκελάρης, ήταν εμπλουτισμένες με κοινωνικά και πατριωτικά στοιχεία τα οποία μέσα από εκεί γνώρισαν την ανάπτυξη, και οδηγήθηκαν κάποια στιγμή στη περίοδο της ακμής.

Η χαλαρότητα των δεσμών του κατακτητή, έδωσε το έναυσμα για συγκέντρωση των πιστών στους διάφορους ναούς, στα προαύλια των οποίων

άνθισε η ενεργητική αλλά και η δυναμική αντίσταση του υπόδουλου ελληνισμού.

Η συμμετοχή του Καγκελάρη πλέον έγινε καθολική. Στο χορό τώρα πιάνονται και οι γυναίκες καθώς τα αγόρια και κορίτσια του χωριού. Ο Καγκελάρης αποκτά έτσι κοινωνικό ρόλο, αποβάλλει τον αμυντικό και πατριωτικό του χαρακτήρα και εμπλουτίζεται με πολλά κοινωνικά στοιχεία.

Ο καθένας λοιπόν «πιάνεται» στο χορό, στον Καγκελάρη, για τον δικό του μοναδικό λόγο. Οι γεροντότεροι, για παράδειγμα, πιάνονται για να ξυπνήσουν μέσα τους τις μνήμες του παρελθόντος και να προσφέρουν σχετικές πληροφορίες στους νεότερους. Οι γυναίκες συμμετέχουν για να επιδείξουν τα στολίδια τους αλλά και την ομορφιά τους, οι νέοι από την άλλη πλευρά, αγόρια και κορίτσια, πιάνονται στο χορό και ανταλλάσσουν κλεφτές ματιές, βιώνοντας έτσι το αίσθημα του ρομαντισμού αλλά παράλληλα επιδεικνύουν τα νιάτα τους και τα κάλλη τους. Οι νοικοκυραίοι χρησιμοποιώντας την αρχοντιά και τον πλούτο τους θέλουν να δείξουν το "έχος" που τους διακρίνει και με αυτόν τον τρόπο να υπερισχύσουν των άλλων, έπαιρναν έτσι στο χορό μία πιο διακεκριμένη θέση από τους άλλους για να μπορέσουν να υποστηρίξουν τον κομπασμό τους. Οι φτωχότεροι πιάνονται απλά, για να δείξουν την εργατικότητα και τη τιμιότητα που τους διακρίνει καθώς και την πίστη τους στη θρησκεία και τα ιδανικά της πατρίδας. (Βασιλείου 2003).

"χορός και έθιμο : η περίπτωση του Καγκελάρη των Παπαδατών Πρέβεζας"

Παρασκευή της διακαινησίμου απόγευμα στη πλατεία του χωριού

Στον Καγκελάρη, «όλοι χωρούν» σύμφωνα με αναφορά του πληροφορητή (Κίτσος Α., 2005), γίνονται ένα, ξεχνιούνται μίσση και πάθη που μπορεί να δίχαζαν μέχρι τότε τα διάφορα κοινωνικά στρώματα, με μοναδικό στόχο απ' όλους την ανάδειξη του Καγκελάρη σε εξέχουσα θέση στις τοπικές κοινωνίες.

Το πλαίσιο του χορού (καθώς και τα λόγια των τραγουδιών)

Ο Καγκελάρης χορεύεται για τέσσερις ημέρες (Κυριακή, Δευτέρα, Τρίτη και Παρασκευή της Διακαινησίμου). Την Κυριακή και την Δευτέρα του Πάσχα ο χορός στήνεται το πρωί στο προαύλιο χώρο που διαθέτει το εξωκλήσι του Άγιου Γεωργίου. Ενώ το απόγευμα ο χορός λαμβάνει χώρα στη πλατεία έξω από την εκκλησία της Αγίας Φανερωμένης. Κατά έναν παράδοξο τρόπο την Τρίτη του Πάσχα γιορτάζεται ο Άγιος Γεώργιος⁵, έτσι μέχρι και τις μέρες μας ο Καγκελάρης χορεύεται στον προαύλιο χώρο του ομώνυμου Ιερού Ναού στον συνοικισμό Γαλήνη(Χάλασμα).

Σύμφωνα με τον πληροφορητή Μπόκια Β., « τη Μ. Τετάρτη και τη Μ. Πέμπτη δεν χόρευαν οι παλιοί, γιατί είχαν και δουλείες με τα χωράφια τους. Έτσι και εμείς το κρατήσαμε, να μη χορεύουμε δηλαδή αυτές τις δύο μέρες»

Το πρωί της Παρασκευής το τοπικό έθιμο απαιτεί εκκλησιασμό σε μακρινό εξωκλήσι της Παναγίας, που εδρεύει σε μια δασωμένη και ηλιόλουστη τοποθεσία κοντά στο γειτονικό χωριό Άσσο. Μετά την λήξη της Θείας Λειτουργίας σε διπλανό καθιερωμένο χοροστάσι(σιάδι), στήνεται και πάλι χορός.

Πρωί Παρασκευής της διακαινησίμου

⁵ Οι κάτοικοι των Παπαδατών, με ειδική άδεια που προσκόμισαν από τον Μητροπολίτη γιορτάζουν τον Άγιο Γεώργιο την τρίτη μέρα του Πάσχα προσδίδοντάς του έτσι ιδιαίτερη τιμή

Το απόγευμα της Παρασκευής της Διακαινησίμου, στην πλατεία των Παπαδατών, επισκέπτες από όλες τις γύρω περιοχές έρχονται για να απολαύσουν την κορύφωση αυτού του μοναδικού παραδοσιακού, πολιτιστικού και συνάμα χορευτικού γεγονότος, όπου το συνταίριασμα της φωνής και της κίνησης δένει αρμονικά στο χώρο.

Σύμφωνα με τον πληροφορητή μου Δαρδαμάνη Βασίλειο, κάτι που συνδέεται άμεσα με τη σημερινή θέση των ατόμων σε αυτόν το καθ' όλα κοινωνικό χορό είναι ότι στο συγκεκριμένο τόπο επικρατούσε από παλιά το πρότυπο της διευρυμένης πατριαρχικής οικογένειας. Οι γυναίκες που παντρεύονταν ήταν αναγκασμένες να μείνουν στο σπίτι του πεθερού. Οι δουλειές κρίνονταν ανάλογα με το φύλο. Στα διάφορα προβλήματα που πιθανώς να είχαν ζητούσαν τη γνώμη του γεροντότερου και οι νύφες προσφώνούσαν τον πατέρα αφέντη. Από την άλλη πλευρά μεγάλο κύρος στη κοινωνία των Παπαδατών είχε το «καλό» σόι. «Να μπει σε αυτό το σόι να φάει άσπρο ψωμί», έλεγαν οι παλιοί εννοώντας έτσι ότι όποιος κατάφερνε να μπει σε ένα αναγνωρισμένο σόι του χωριού θα εξασφάλιζε συγχρόνως και κοινωνική αξία. Επίσης κάθε «σωστό» σόι του χωριού είχε και το δικό του μαγαζί στο οποίο διασκέδαζε. Η σειρά για χορό οριζόταν αριθμητικά. Κάθε μαγαζί διέθετε ένα ζυγί⁶. Όταν ερχόταν η σειρά για χορό, χόρευαν αποκλειστικά και μόνο τα άτομα του σογιού(γενεαλογικός χορός). Συνήθως πρώτος χόρευε ο γεροντότερος και έπειτα κρατούσε μια πιο δεύτερη θέση για να χορέψουν και οι άλλοι. Ωστόσο, πάντοτε πρωτοχορευτής ήταν άνδρας στη συγκεκριμένη κοινωνία. Τα όργανα τα πλήρωναν οι συγγενείς και οι φίλοι σε ένδειξη ευχαρίστησης.

Οι χορευτές είναι πιασμένοι θηλυκωτά από το μπράτσο και η διάταξή τους στο χορό είναι μέχρι και τις μέρες μας αυστηρά ιεραρχημένες. Αυτό σημαίνει ότι πρώτα πάνε οι άνδρες και οι γυναίκες που φορούν τις παραδοσιακές φορεσιές. Μετά πάνε οι άνδρες(συνήθως πιάνονται πρώτα οι ιθύνοντες των τοπικών αρχών), έπειτα πάνε οι νέοι ύστερα οι γυναίκες και οι

⁶ Η πατροπαράδοτη ζυγιά αποτελείται από ζουρνά και νταούλι. Σε εκείνες τις περιοχές όμως τη θέση του ζουρνά αντικατέστησε το κλαρίνο

νέες και τέλος έρχονται τα ρακατσούλια⁷, οι συνεχιστές της δημοτικής μας παράδοσης. Οι χορευτές, αφού πιαστούν για να χορέψουν, αρχικά θα τραγουδήσουν ένα στίχο και κατόπιν θα χορέψουν σε ένα είδος αντιδιαστολής της φωνής και της ψυχολογίας τους με το χορό.

Αφού προηγουμένως καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι ο Καγκελάρης «γεννήθηκε» και «άνθισε» τη περίοδο της Τουρκοκρατίας, είναι φυσικό να χόρευαν και να τραγουδούσαν τραγούδια που οι στίχοι τους θα εξυμνούσαν ηρωικά πρόσωπα και πράξεις. Επομένως είναι λογικό να δεχτούμε, ότι κατά τη περίοδο εκείνη μπορεί και άλλα τραγούδια να συνόδευαν τον Καγκελάρη, τα οποία διέθεταν συνθηματικό χαρακτήρα τον οποίο αναγνώριζαν μόνο οι υπόδουλοι. Τα τραγούδια αυτά με την πάροδο των χρόνων και την αλλαγή των συνθηκών, χάθηκαν και έδωσαν τη θέση τους σε άλλα θρησκευτικά, κοινωνικά αλλά και ιστορικά.

Σύμφωνά με την καταγραφή που έκανε ο Μορφωτικός Σύλλογος του δήμου των Παπαδατών, υπό την επιμέλεια του Βασίλη Μπόκια και σε συνεργασία με την Αδελφότητα των Παπαδιωτών⁸ τα τραγούδια που συνοδεύουν τον Καγκελάρη είναι δεκαοχτώ στον αριθμό. Άγνωστο είναι βέβαια εάν υπήρχαν και άλλα τραγούδια που δεν διασώθηκαν στους αιώνες.

Τραγούδι και χορός στον Καγκελάρη είναι ένα, αφού από μόνο του το καθένα δεν υφίσταται. Ο δημοσιογράφος Μιχάλης Τσώλης στο βιβλίο του "Γιορτές της Ρωμιοσύνης" έχει γράψει χαρακτηριστικά: «Στον Παραδοσιακό, πασχαλινό χορό, Καγκελάρη, τα μουσικά όργανα δεν έχουν καμία θέση γιατί σε αυτόν οι ίδιοι οι χορευτές τραγουδούν συγχρόνως, " ως όμιλος ομοθυμαδόν αδόντων και ρυθμικώς κινούμενων ". Δίνουν δηλαδή οι ίδιοι τον ρυθμό στον χορό τους με τα τραγούδια τους. Συνταιριάζουν τα βήματα αρμονικά, με το σκοπό των τραγουδιών»(Τσώλης 2000)

Από τα δεκαοχτώ τραγούδια του Καγκελάρη, εκείνο που μπορεί να ξεχωρίσει ο καθένας ανάμεσα στα άλλα, είναι το τραγούδι που φέρει τον τίτλο "Τέτοιαν ώρα ήταν εφές, τέτοια, και παραπροφές...". Το συγκεκριμένο τραγούδι, τραγουδιέται και χορεύεται μόνον την Παρασκευή της Λαμπρής (Ζωοδόχου Πηγής), όταν και ο Καγκελάρης βρίσκεται στην κορύφωσή του.

⁷ Ρακατσούλια, σύμφωνα με το τοπικό ιδίωμα ήταν τα μικρά παιδιά.

⁸ Η αδελφότητα των Παπαδιωτών ιδρύθηκε το 1981.

"χορός και έθιμο : η περίπτωση του Καγκελάρη των Παπαδατών Πρέβεζας"

Είναι το τραγούδι με το οποίο γίνονται τα διπλό και τριπλό – καγκελίσματα, στο καθιερωμένο «δίπλωμα» του χορού, όπως συνηθίζεται να λέγεται από τους κατοίκους των Παπαδατών».

Έτσι μόλις δίνονταν το πρόσταγμα «δίπλωνε» το χορό προς τ' αριστερά και μέσα του κύκλου, έτσι ώστε οι χορευτές να έρχονται αντιμέτωποι ενώ με το δεύτερο παράγγελμα, ο πρωτοχορευτής δίπλωνε το χορό όταν έφτανε στο τέλος του πλακόστρωτου τμήματος της πλατείας προς τα έξω και δεξιά, σχηματίζοντας τρεις σειρές χορευτών έτσι ώστε οι χορευτές της πρώτης σειράς να έχουν στραμμένα τα νώτα τους σ' εκείνους της δεύτερης. Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί, ότι στο τελευταίο τραγούδι ("Τέτοιαν ώρα ήταν εφές, τέτοια, και παραπροφές..."), το καθιερωμένο «δίπλωμα» του χορού σύμφωνα με μαρτυρίες των πληροφορητών, το αναλάμβανε ο παπάς του χωριού. Το στοιχείο αυτό στις μέρες μας έτεινε να χαθεί, ώσπου με εντολή της Μητρόπολης και για πρώτη φορά μετά από πολλά χρόνια, συγκεκριμένα πέρυσι (2005) το χορό στο τελευταίο τραγούδι το «δίπλωσε» ο παπάς του χωριού.

Πάσχα 2005 μετά από αρκετά χρόνια στην πλατεία των Παπαδατών ο χορός διπλώνεται και πάλι από τον παπά της ενορίας.

Επίσης η έκσταση και η ψυχική μέθεξη των χορευτών τη στιγμή του τελευταίου τραγουδιού είναι τέτοια που τους «φτάνει» σε ένα ξεχωριστό επίπεδο ψυχικής ευφορίας και θρησκευτικής αγαλλίασης(Βασιλείου 2003).

Ανάμεσα σε όλα αυτά τα χρόνια, από την ημέρα που καθιερώθηκε η εκδήλωση του Καγκελάρη, δεν υπήρξε ούτε μία χρονιά που να μην πραγματοποιηθεί ο συγκεκριμένος εορτασμός, σύμφωνα με τις μαρτυρίες των πληροφορητών. Αξίζει να αναφέρουμε τη μαρτυρία ενός από τους πληροφορητές (Μπόκια, Β.) που χαρακτηριστικά ανάμεσα σε άλλα, αναφέρει ότι επί κατοχής, χόρευαν Καγκελάρη με «τα τουφέκια στην πλάτη». Σύμφωνα με μαρτυρία του ίδιου πληροφορητή, σε ερώτηση εάν υπήρχε όλα αυτά τα χρόνια κάποιο γεγονός που να στιγμάτισε την εκδήλωση, μου απάντησε :

Πληροφορητής: «Κάποτε υπήρξε ένας παπάς στο χωριό μας και συγκεκριμένα ο Παπα-Νικόλας, ο οποίος είχε γεννηθεί το 1863 και πέθανε την 1 Γενάρη του 1949. Εκείνη την εποχή για άγνωστη αιτία του είχε πεθάνει ένα παιδί, 20-25 χρόνια νέο παιδί. Ήταν κοντά τις μέρες του Πάσχα. Όλοι κοκάλωσαν δεν μπορούσαν να χορέψουν και να τραγουδήσουν. Μιας και το

"χορός και έθιμο : η περίπτωση του Κανκελάρη των Παπαδατών Πρέβεζας"

τραγούδι "Τέτοιαν ώρα ήταν εφές, τέτοια, και παραπροψές" την Παρασκευή της Διακαινησίμου χορεύεται και διπλώνεται από τον παπά. Οπότε σηκώνεται παρ' όλο το πένθος και τους λέει «"γιατί δεν χορεύετε ρε.;"» Έτσι σηκώνεται λοιπόν πρώτος αυτός και ξεκίνησαν έπειτα και οι άλλοι».

εικόνα μετά από διπλό «δίπλωμα» του χορού

Α. Τραγούδια Με Θρησκευτικό Περιεχόμενο

~Σήμερα Χριστός Ανέστη~

Με αυτό το τραγούδι «ανοίγει» κάθε χρόνο η εκδήλωση του Καγκελάρη. Αναφέρεται στη μεγαλύτερη πράξη της Χριστιανοσύνης και την Ανάσταση Του Κυρίου.

*Σήμερα Χριστός Ανέστη κι αύριο Αληθώς Ανέστη,
Σήμερα και τα παιδιά κάθονταν καμαρωτά,
Σήμερα και τα κορίτσια κάθονται σαν κυπαρίσσια,
Σήμερα κι οι παντρεμένες κάθονται καμαρωμένες,
Σήμερα και οι γεροντότεροι καμαρώνουν στο αλώνι⁹,
Σήμερα και οι γριές βάζουν κόκκινες ποδιές.*

⁹ Η αναφορά στους γεροντότερους που καμαρώνουν στο αλώνι φανερώνει ότι οι λαμπριάτικοι χοροί χορεύονταν σε πέτρινα αλώνια. Δεν πρέπει να ισχύει όμως αυτό για τον Καγκελάρη των Παπαδατών καθόσον από τα μέχρι τώρα γνωστά δεν υπήρχε στο κέντρο των Παπαδατών πέτρινο αλώνι. Επομένως θα πρέπει να δεχτούμε ότι το τραγούδι αυτό προέρχεται, τουλάχιστον κατά ένα μέρος, από άλλη περιοχή". (Βασιλείου, Σ., 2003) .

~Στην Παναγιά τη Δέσποινα~

Το συγκεκριμένο τραγούδι, το τραγουδούν και το χορεύουν όλες τις ημέρες του Πάσχα και βέβαια και την Παρασκευή της Διακαινησίμου ή γιορτή της "Παναγίας", όπως είναι μέχρι σήμερα γνωστή από τους Παπαδιώτες.

Για την ίδια γιορτή (Ζωοδόχου Πηγής), υπάρχει από πολύ παλιά ένα μικρό εξωκλήσι στην περιοχή, Κάτω Χάλασμα, στα σύνορα με τον γειτονικό οικισμό Άσσο (Νάσσιари). Έτσι οι κάτοικοι παρακολουθούν την Παρασκευή της Λαμπρής τη θεία Λειτουργία στο εξωκλήσι και κατόπιν ακολουθεί ο χορός.

*Την Παναγιά τη Δέσποινα να διπλοπροσκυνάμε.
Κι η Παναγιά η Δέσποινα πάντα μαζί μας θα ναι.
Στην Παναγιά τη Δέσποινα τάξτε χρυσά καντήλια
Μέρα νύχτα να φέγγουνε ακοίμητα καντήλια,
Γιατί πολέμους έχουμε αρρώστιες και κινδύνους
Κι η Παναγιά η Δέσποινα παντά μαζί μας θα 'ναι.*

~Ο Αϊ Γιώργης και ο Τούρκος~

Το τραγούδι αυτό πραγματεύεται, την ιστορία μίας κόρης χριστιανής όπου την κυνήγαγε ένας Τούρκος για να την πάρει και την πάει σκλάβα στο χαρέμι του.

*Νύχτα ήταν που χορεύαμε, κανένας δεν μας είδε,
Μας είδε τα' άστρι αυγερινός και το λαμπρό φεγγάρι,*

" χορός και έθιμο : η περίπτωση του Κανκελάρη των Παπαδατών Πρέβεζας"

Μας είδε ένα Τουρκόπουλο, που κυνηγάει την κόρη.

Και η κόρη πάει και στάθηκε μες τα' Αγιωργιού την πόρτα.

- Αγιώργη, Αγιώργη, βοήθα με ο Τούρκος μη με πιάσει,

Σου τάζω λίτρες το κερί, κι οκάδες το λιβάνι,

Κι επτά βουβαλοδέρματα κι αυτά γεμάτα λάδι.

Κι η πόρτα ερραγίσθηκε και μπαίνει η κόρη μέσα.

Κι ο τούρκος πάει και στάθηκε μες τα' Αγιωργιού την πόρτα.

- Αγιώργη, Αγιώργη, βοήθα με, την κόρη για να πιάσω,

Σου τάζω λίτρες το κερί, κι οκάδες το λιβάνι,

Κι επτά βουβαλοδέρματα κι αυτά γεμάτα λάδι.

Κι η πόρτα ερραγίσθηκε και μπαίνει ο Τούρκος μέσα.

~Του Αγίου Γεωργίου~

Το τραγούδι αυτό αναφέρεται, στα ανδραγαθήματα του Αγίου Γεωργίου του Τροπαιοφόρου. Άγιος, ιδιαίτερα αγαπητός στο ευρύ χριστιανικό κοινό αλλά και στους κατοίκους των Παπαδατών ιδιαίτερα, μιας και το μαρτυρά η υψηλή συχνότητα, με την οποία συναντάται το όνομα στην συγκεκριμένη περιοχή.

Έτσι οι Παπαδιώτες συναντούνται όλοι, την Τρίτη του Πάσχα στον συνοικισμό Γαλήνη (Χάλασμα), όπου μετά τη Θεία Λειτουργία «στήνεται» χορός, με τα τραγούδια του Αγίου Γεωργίου να έχουν την τιμητική τους.

Αγιώργη, Αγιώργη αφέντη μου, σε γρίβο καβαλάρης

Το θαύμα όπου έκανες, εγώ θα μολογήσω,

Για τούτο το άγριο θεριό, το δράκο το μεγάλο

Σταλιά νερό δεν άφηνε, να πιουν στο πανηγύρι.

Θέλει να φάει άνθρωπο και το νερό ν' αφήσει.

"χορός και έθιμο : η περίπτωση του Κανκελάρη των Παπαδατών Πρέβεζας"

Και ρίξαν την πολυψηφιά, το τίνος θε να πέσει
Κι ο κλήρος πάεισε κι έπεσε σε μια βασιλοπούλα.
Την πήγαν και την άφησαν κοντά από το δράκο.
Εκεί ένας νιος εφάνηκε, καβάλα στ' άλογό του.
-Κόρη, γιατί θλίβεσαι και βαριαναστενάζεις;
-Φεύγα παιδί μου από 'δώ, να μη σε φάει ο δράκος.
Και το στοιχειό ξεκίνησε, την κόρη για να φάει
Κι ο άγιος τον κυνήγησε και σκότωσε το δράκο
Και το νερό ξεκίνησε και τα γλυκά ποτάμια.
-Έλα παιδί μ' στο βασιλιά, δώρα να σου χαρίσει.
- Να πεις κόρη μ' της μάνας σου να πεις του βασιλιά σου,
εγώ το δράκο σκότωσα και είμαι ο Αγιώργης.
Να φτιάξεις κόρη μ' μια εκκλησιά, να φτιάξεις τον Αγιώργη,
Να φτιάξεις την εικόνα μου, καβάλα στ' άλογο μου,
Με το σπαθί στο χέρι μου, το δράκο να σκοτώνω,
Και συ κόρη μ' να κάθεσαι κοντά, 'πό τ' άλογό μου,
Και να δοξάζεται τον Χριστό και να τον προσκυνάτε.

Β. Τραγούδια Με Πατριωτικό Χαρακτήρα

~Στη χώρα στο Κεράσοβο~

Το τραγούδι αυτό, αναφέρεται προφανώς σε κάποια από της πολυάριθμες μάχες που έδωσαν οι Σουλιώτες εναντίων των Τούρκων. Συγκεκριμένα ενάντια στα ασκέρια του Αλή – Πασά κατά την εποχή οπού ο ίδιος πολιορκούσε το Σούλι. Χαρακτηριστικά αναφέρεται το πόσο γενναία πολεμούσαν και οι Σουλιώτισσες πέρα από τα πρωτοπαλίκαρα των Καπεταναίων.

*Στη χώρα στο Κεράσοβο στη μέση από τη χώρα
Μπουλουκπασάδες κάθονταν με τους Μοτσαϊσαίους
Κι αγνάντευαν τον πόλεμο πως πολεμάν στο Σούλι,
Πως πολεμάν μικρά παιδιά, γυναίκες σαν τους άντρες
Πως πολεμáει ο Μπότσαρης, πως πολεμáει ο Τζαβέλας
Πως πολεμáει η Τζαβέλαινα σαν πρώτο παλικάρι.
Πέντε πολέμους έκαναν από το πρωί ως το γióμα
Κι άλλους πέντε ν' εσύνταζαν αυτού στο μεσημέρι.
Παπανικόλας φώναξε από το μετερίζι:*

- Πάψτε παιδιά μ' τον πόλεμο, πάψτε και τα ντουφέκια
να κατακάτσει ο κουρνιαχτός να μετρηθεί το ασκέρι.

Μετριοúνται οι Τούρκοι τρεις φορές και λείπουν τρεις χιλιάδες,

Μετριοúνται τα κλεφτόπουλα και λείπουν δύο νομάτοι.

Λείπει ο Γιάννος ο Μακρής κι ο Κώστας Συρρακιώτης.

Νάτους κι αυτοίνοι πού 'ρχονται μ' εννιά Τούρκους δεμένους.

- Παιδιά μου που τους πιάσατε τους παλιό Αρβανίτες;
- Στην Εκκλησιά τους πιάσαμε πίσ' από τα' Άγιο Βήμα.

~Όλες οι καπετάνισσες~

Το τραγούδι εξυμνεί τις Σουλιώτισσες για τη σημαντική τους προσφορά στο έθνος και συγκεκριμένα την Καπετάνισσα Λένω Μπότσαρη. Που αγωνιζόταν με περίσσιο σθένος και αδούλωτη ψυχή και εκείνη αλλά και όλες οι υπόλοιπες Σουλιώτισσες που υπήρξαν πραγματικές ηρωίδες.

Όλες τις καπετάνισσες από το Κακοσούλι,

στην Άρτα τις επέρασαν, στα Γιάννενα τις πήγαν.

Όλες επροσκυνήσανε στ' Αλή Πασά την πόρτα.

Κι αυτή η Λεν' του Μπότσαρη δεν είναι με τις σκλάβες.

Αλή Πασάς εφώναξε σε όλο του το ασκέρι:

- *Δεν έχω Τούρκους διαλεχτούς τη Λένη για να πιάσου;
Λένη μ', για ρίξε τα'αρματα αφέντισσα να γίνεις!*
- *Εγώ είμαι η Λένη του Μπότσαρη, τζαμί δεν προσκυνάω...
Και παίρνει δίπλα τα βουνά και όλο πολεμώντας.*

~Ένα καράβι αρμένιζε~

Το τραγούδι έχει ως κεντρικό θέμα τη θάλασσα, που σαφέστατα απέχει αρκετά από τα δεδομένα του τόπου που εξετάζεται. Είναι λοιπόν είναι πολύ πιθανό να το έφερε κάποιος εξωτερικός παράγων και να υιοθετήθηκε από τους ντόπιους λόγω του ευχάριστου περιεχομένου του. Ακόμη μπορεί να προήλθε από τα βενετοκρατούμενα λιμάνια της εποχής εκείνης όπως ήταν η Πρέβεζα και η Πάργα.

Ένα καράβι αρμένιζε για τη Φραγκιά να πάει.

Καραβοκύρης φώναξε ψηλά 'πό το κατάρτι

"χορός και έθιμο : η περίπτωση του Καγκελάρη των Παπαδατών Πρέβεζας"

- Ποίος ήταν π' αναστέναξε και στάθηκε το καράβι;
Αν είναι από τους δούλους μου να τον βαρυπληρώσω,
κι αν είναι από τους σκλάβους μου να τον ελευθερώσω.
- Εγώ ήμουν π' αναστέναξα και στάθηκε το καράβι,
Είδα όνειρο, κακό όνειρο, κακό για το κορμί μου,
- Πως πάντρευαν την κόρη μου και στον εχθρό τη δίνουν.

~Στη βρύση στα Τσερίτσανα~

Και σε αυτό το τραγούδι «πλέκεται το εγκώμιο», για τα παλικάρια του Σουλίου και μάλιστα περιγράφεται, ο θαυμασμός που τρέφονταν από την πλευρά των Τούρκων ως προς την σθεναρή αντίσταση των Ελλήνων. Τα Τσερίτσανα είναι τοποθεσία της Άνω Λάκκας Σουλίου. Το ίδιο τραγούδι βέβαια το συναντούμε και σε εκτελέσεις γνωστών ερμηνευτών που με τη συνοδεία οργάνων το μετατρέπουν σε δίσημο ρυθμό, τύπου «Πωγωνίσιο».

*Στη βρύση στα Τσερίτσανα, στη μέση από τη χώρα,
μπουλουκπασάδες κάθονταν κι όλοι Μαργαριτιώτες,
κι αγνάντευαν τον πόλεμο, πως πολεμάει το Σούλι.
Πως πολεμάν μικρά παιδιά, γυναίκες σαν τους άντρες,
Πως πολεμάει ο Μπότσαρης, πως πολεμάει Τζαβέλας
Πως πολεμάει Τζαβέλαινα, σαν πρώτο παλικάρι.
Σέρνει φουσέκια στην ποδιά, στουρνάρια στο ζωνάρ*

~Του Μεσολογγίου~

Το τραγούδι περιγράφει, με γλαφυρό τρόπο τις κακουχίες που πέρασαν οι πολιορκημένοι του Μεσολογγίου μέχρι και την ηρωική έξοδο. Συγκεκριμένα περιγράφεται η β' πολιορκία από ξηρά και θάλασσα του Ιμπραήμ Πασά και του Κιουταχή. Το τραγουδάνε κατά αυτόν τον τρόπο: "Σαββά – μωρέ Σαββάτο μέρα δια – μωρέ διάβαινα..."

Σάββατο μέρα διάβαινα από το Μεσολόγγι.

Ήταν Σάββατο των Βαγιών, Σάββατο τα' Αη – Λαζάρου.

Κι άκουσα αντρίκεια κλάματα, γυναικεία μοιρολόγια.

Δεν κλαίνε για τον πόλεμο, οπού θα σκοτωθούνε,

Μόν' κλαίν' που σώσαν το ψωμί και θα τους φάει η πείνα.

Στην εκκλησιά μαζεύτηκαν όλοι οι καπεταναίοι,

Συμβούλιο εκάνανε το τι θ' αποφασίσουν.

Κι απόφαση εβγάλανε την Έξοδο να κάνουν.

Την Έξοδο σαν έκαναν, θρήνος μεγάλος γίνηκε.

~Έβγα μάνα μ' και φώναξε~¹⁰

Σχετική αναφορά γίνεται στο συγκεκριμένο τραγούδι, στους Βαλκανικούς πολέμους(1912 – 1913), με θέμα την απελευθέρωση της Ηπείρου και συγκεκριμένα των Ιωαννίνων. Παράλληλα εξυμνεί και τα κατορθώματα του αρχιστράτηγου διάδοχου, Κωνσταντίνο που μπήκε ελευθερωτής στα Γιάννενα στις 21 Φεβρουαρίου 1913. Η Πρέβεζα είναι άξιο λόγου επίσης να σημειωθεί ότι απελευθερώθηκε από τους Τούρκους το 1912.

¹⁰ "Κατά πάσα πιθανότητα, ο άγνωστος δημιουργός, είναι Παπαδιώτης, από τους μορφωμένους της εποχής, γιατί δεν το βρήκαμε σε άλλη συλλογή δημοτικών τραγουδιών"(Βασιλείου,2003).

Έβγα μανά μ' και φώναξε σ' όλους τους μαχαλάδες,
Όσα παιδιά 'ναι ανύπαντρα φέτος μη παντρευτούνε!
Φέτος θα γίνει πόλεμος, θα γίνει ανταρτοσύνη!
Θα κλάψουν μάνες για παιδιά, γυναίκες για τους άντρες!
Πολλά βασίλεια πολεμούν, όλα κατ' την Τουρκία,
Πρώτοι είναι οι Έλληνες και δεύτερη η Σερβία,
Τρίτη είναι οι Βούλγαροι και τέταρτη η Αυστρία.
Κι ο Κωνσταντίνος πέρασε και πάει στο Μπιζάνι,
Μέρα και νύχτα πολεμάει τα Γιάννενα να πάρει.
Μια μέρα, μια χρυσή μέρα, εικοσιμιά Φλεβάρη,
Ο Κωνσταντίνος στρατηγός στα Γιάννενα πηγαίνει.
Γιαννιώτες τον εκαρτερούν με δόξα και λουλούδια
Κι εκείνος ο Εσσάτ πασάς του δίνει το σπαθί του!

Γ. Τραγούδια Με Κοινωνικό Χαρακτήρα

~Μια κόρη από τα Γρεβενά~

Στο συγκεκριμένο τραγούδι γίνεται αναφορά στα πατροπαράδοτα ελληνοχριστιανικά ήθη, τα οποία θέλουν σε πρώτο πλάνο τον έντιμο βίο και την «κοινωνική υπόληψη». Το θέμα της «τιμής» τότε, αλλά και σήμερα, σύμφωνα με τους κατοίκους των Παπαδατών είναι υψίστης σημασίας.

*Μια κόρη από τα Γρεβενά στο Θέρο κατεβαίνει.
Έργους, έργους εθέριζε, έργους καρδιοπονούσε.
Και το δρεπάνι ακούμπησε να κάνει το παιδί της.
Και το παιδί της έκανε και πάει να το πνίξει.
Μια περδικούλα φώναξε από ψηλή ραχούλα
- Που πας μάνα με το παιδί, σκύλα με το κουτάβι;
Εγώ με δεκαοχτώ παιδιά κανένα δεν πνίγω
Και συ με τόνα το παιδί, πάεις να το πνίξεις;
- Εσύ τα δεκαοχτώ παιδιά τάχεις με τη τιμή σου
Κι εγώ το ένα το παιδί, το 'χω με την ντροπή μου!*

~Που πήρε ο λύκος το παιδί~

Το τραγούδι αυτό έχει διπλή σημασία όσον αφορά την ερμηνεία του. Η πρώτη ερμηνεία βγαίνει από τα συμφραζόμενα και έχει να κάνει με το μητρικό ένστικτο και την αγάπη της μάνας για το παιδί της. Από την άλλη πλευρά η άλλη σημασία είναι αλληγορική και συνδέεται με τα "Ορλωφικά" του 1770 και την εγκατάλειψη των Ελλήνων από τους Ρώσους. Έτσι σύμφωνα και με το μήνυμα του τραγουδιού, η Ελλάδα για να απελευθερωθεί θα έπρεπε να

" χορός και έθιμο : η περίπτωση του Καγκελάρη των Παπαδατών Πρέβεζας"

«πιστέψει στις δυνάμεις» της και να κάνει μόνη της την επανάσταση.
(Βασιλείου 2003).

- Το μάθатаν τι έγινε πέρσι το καλοκαίρι;
Που πήρε ο λύκος το παιδί απ' την ποδιά της μάνας;
Χίλιοι πεζοί τον κυνηγούν, τριακόσιοι της καβάλας.
Κανένας δεν τον έφτασε από τα παλικάρια.
Κι η μάνα που 'χε τον καημό, που 'χε καημό μεγάλο
Επήγε και τον έφτασε σ' ένα 'ρημο λαγκάδι.*
- Άσε μου λύκε το παιδί και φάγε μου τα πράτα
 - Εγώ πρατάκια έχω φάει, παιδί δεν έχω φάει.
 - Άσε μου λύκε το παιδί και φάγε μου τα γίδια.
 - Εγώ γιδάκια έχω φάει, παιδί δεν έχω φάει.
 - Πνίγει τον λύκο απ' το λαιμό και το παιδί της παίρνει!

~Διαβάτε από την Παναγιά~

Από τον τίτλο καταλαβαίνουμε ότι την Παρασκευή της Διακαινησίμου το συγκεκριμένο κομμάτι έχει την τιμητική του. Αν και το περιεχόμενο του τραγουδιού είναι περισσότερο κοινωνικό, αφού αναφέρεται στην οικογενειακή τραγωδία του "Κίτσο Φώτου", που για άγνωστη μέχρι στιγμής αιτία έχασε και τα τρία παιδιά του. Στους στίχους αναφέρεται και η τοποθεσία Κοκλέσι, όπου σύμφωνα με τις ιστορικές μαρτυρίες ήταν τόπος με εξαιρετική γεωγραφική θέση, όσον αφορά την στρατηγική, αφού από εκεί οι Τούρκοι έλεγχαν το πέρασμα προς τα Γιάννενα.

Διαβάτε από την Παναγιά κι από το Κοκλέσι,
Να δείτε και ν' ακούσετε νύφες του Κίτσιο Φώτου,
πως κλαίνε, πως μοιρολογούν, πως χύνουν μαύρα δάκρυα!
Κι αυτός ο Κίτσιος ο πικρός, στέκεται και τους λέγει:
- Κλάψτε νυφούλες θλιβερές, το πρώτο το παιδί μου!
Τούχα πρώτο στα Γιάννενα, στ' ασκέρι του βεζίρη.
Κλάψτε νυφούλες θλιβερές, το μεσινό παιδί μου!
Τούχα πρώτο στα πρόβατα, πρώτο και στο κοπάδι!
Κλάψτε νυφούλες θλιβερές, το κοντινό παιδί μου!
Τούχα πρώτο στο σπίτι μου, πρώτο και στο ζευγάρι!

~Ο Κώστας εξεκίνησε~

Τραγουδί με καθαρά παιδευτικό χαρακτήρα. Αναφέρεται στην θλιβερή κατάληξη που έμελλε να είχε ο άρχοντας Κωνσταντής.

Ο Κώστας εξεκίνησε στην Εκκλησιά να πάει.
Μπροστά βάζει τη μάνα του πίσω την αδελφή του.
Στη μέση μπαίνει ο Κωνσταντής σαν ήλιος στολισμένος.
Τον βλέπει ο ήλιος χάνεται κι ημέρα σκοτιδιάζει.
Γυρίζει η μάνα και του λέει, κι η αδελφή του κρένει:
- Κώστα μ' το τι κακό 'κανες, το τι κακό 'χεις κάνει;
Σε βλέπει ο ήλιος χάνεται κι η μέρα σκοτιδιάζει.
Σε βλέπουν κι οι αγιοκκλησιές ανούν και κλειούν οι πόρτες.
- Γένου μάνα μ' Πνευματικός κι εσύ αδελφή μου Διάκος,
Να με ξεμολογήσετε, να πω τα κρίματά μου.
Ήμουν μεγάλος στο χωριό και μοίραζα τα χρέη.
Στους πλούσιους ρίχνω δύο και τρεις
Και στους φτωχούς τριάντα.
Της χήρας της κακότυχης, της έριχνα σαράντα.
Όλοι δέναν τους μαύρους τους στ' αμπέλια στα τσαίρια
Και 'γω πήγα και το 'δεσα κοντά στο Άγιο Βήμα.

Και σκάβει με τα πόδια του τα νυχοπέταλά του,
Βγαίνει πανώρια λυγερή, τριών μερών θαμμένη.
Όλοι φιλιούνε το σταυρό, όλοι φιλιούν Βαγγελιό,
Κι εγώ ο μαύρος τη φίλησα στα μάτια και τα φρύδια.
Όλο το βίός μου ξόδεψα, συγχώρεση δεν βρήκα!

~Τώρα είναι Μάης κι άνοιξη~

Αναφέρεται σε ένα σύνηθες φαινόμενο της ηπειρωτικής Ελλάδας, την ξενιτιά, η οποία κατά τα χρόνια της Τουρκοκρατία αλλά και αργότερα όπως το 1940 ή στους εμφυλίους πολέμους εμφανίστηκε αναγκαστικά σε πολλές οικογένειες μη μπορώντας άλλο να ζήσουν στα όρια της φτώχειας. Το τραγούδι μιλά για κάποιον ξενιτεμένο που αποφασίζει να γυρίσει πίσω στα ιερά χώματα του τόπου του.

Τώρα είναι Μάης κι Άνοιξη τώρα είναι καλοκαίρι.
Τώρα κι η γη στολίζεται στ' άνθη και στα Λουλούδια.
Τώρα κι ο ξένος βούλεται στον τόπο του να πάει.
Πιάνει σελώνει τα' άλογο, πιάνει το καλιγώνει.
Βάζει τα πέταλα χρυσά και τα καρφιά ασημένια
Και τα καλιγωστήρια του κι αυτά μαλαματένια.
Στον δρόμο όπου πήγαινε, στον δρόμο που πηγαίνει,
Βρίσκει την κόρη από μπροστά στη βρύση να γιομίζει.
- Κόρη μ' για βγάλε μας νερό, να πιω εγώ κι ο μαύρος.
Κόρη μου, γιατί θλίβεσαι και βαριαναστενάζεις
- Έχω άντρα στην ξενιτιά και λείπει τριάντα χρόνια.
Άλλοι μου λεν' πως πέθανε, κι άλλοι μου λέν' πως χάθηκε.
- Αλήθεια κόρη μ' πέθανε, αλήθεια κόρη μ' χάθηκε.

~Εσείς τριανταφυλλάκια μου~

Πέρα από τη σχετική νύξη που γίνεται στην αρχή του τραγουδιού και αφορά την άνοιξη, το τραγούδι μιλά για μία αγάπη η οποία «προδόθηκε» από τη πλευρά της κοπέλας.

*Εσείς τριανταφυλλάκια μου κι εσείς μυρωδικά μου,
Εσείς μ' αποκοιμήσαταν και μου 'φυγε η αγάπη.
Παίρνω τα όρη ψάχνοντας
Και τα βουνά ρωτώντας
Και την καρδιά κρατώντας.
Και πήγα και την εύρηκα στον αργαλειό που υφαίνει,
Της κρένω, δεν μου κρένει.
- Κρίνε μ' αγάπη κρίνε μου και παρηγόρησέ με.
- Παρηγοριά έχει ο θάνατος κι ελεημοσύνη ο χάρος,
κι ο ζωντανός ξεχωρισμός, παρηγοριά δεν έχει.*

~Του νιοφυριού της Άρτας~

Άγνωστο πότε συμπεριελήφθη αυτό το πασίγνωστο δημοτικό τραγούδι στα δεκαοχτώ διασωθέντα τραγούδια του Καγκελάρη. Αξιοσημείωτο είναι ότι το παρόν κομμάτι δεν τραγουδιέται σε κανέναν άλλον τοπικό Καγκελάρη. Είναι η γνωστή ιστορία, σύμφωνα με την οποία ο Πρωτομάστορας για να χτίσει το γεφύρι αναγκάζεται να θυσιάσει την γυναίκα του. Το τραγουδούν μόνο τη Παρασκευή της Λαμπρής, είναι το προτελευταίο κομμάτι και έχει δικό του αποκλειστικά μουσικό σκοπό¹¹.

¹¹ Ανάμεσα στους στίχους συμπληρώνεται κατά το τραγούδισμα η εξής φράση : “ματάκια – ματάκια, ματάκια λιγωμένα, με λίγωσαν για μένα”

Σαράντα πέντε μάστορες κι εξήντα μαθητάδες,
γιοφύρι εστεριώνανε στις Άρτας το ποτάμι.
Ολημερίς το χτίζανε το βράδυ γκρεμιζόταν.
Μοιριολογούν οι μάστοροι και κλαίν οι μαθητάδες.
Πουλάκι πάησε κι έκατσε στη μεσινή καμάρα.
Δεν κελαιΐδούσε σαν πουλί μη δε σαν χελιδόνι,
Μόν' κελαιΐδούσε κι έλεγε μ' ανθρώπινη κουβέντα:
- Αν δεν στεριώστε άνθρωπο γιοφύρι δεν στεριώνει.
Και μη στεριώσετε ορφανό, μη ξένο, μη διαβάτη
παρά του πρωτομάστορα την όμορφη γυναίκα.
Τα' άκουσε ο πρωτομάστορας και του θανάτου πέφτει.
Να την κι αυτήνη φάνηκε από την άσπρη στράτα.
Την είδε ο πρωτομάστορας, ραγίζεται η καρδιά του.
Από μακριά τους χαιρετά και από κοντά τους λέγει:
- Γεια σας χαρά σας μάστοροι και σεις οι μαθητάδες.
Μα τι έχει ο πρωτομάστορας κι είναι βαργκωμισμένος;
- Το δακτυλίδι του 'πεσε στην πρώτη τη καμάρα
και ποιος να μπει και ποιος να βγει το δακτυλίδι να-βρει;
- Μάστορα, μη πικραίνεσαι εγώ θα πά στο φέρω
Εγώ θα μπω και εγώ θα βγω το δακτυλίδι να-βρω.
Μήδε καλά κατ'βηκε, μηδέ στη μέση πήγε.
- Τράβα καλέ μ' τον άλυσσο τράβα την αλυσίδα,
τι όλο τον κόσμο ανάγειρα κι τίποτες δεν ήύρα.
Ένας πιχάει με το μυστρί κι άλλος με τον ασβέστη,
παίρνει κι ο πρωτομάστορας και ρίχνει μέγα λίθο.
- Αλίμονο στη μοίρα μας, κρίμα στο ριζικό μας!
Τρεις αδερφάδες ήμασαν και οι τρεις κακογραμμένες!
Η μια 'μεινε στο Δούναβη κι η άλλη στον Ευφράτη
Κι η Τρίτη η μικρότερη στις Άρτας το ποτάμι.

" χορός και έθιμο : η περίπτωση του Κανκελάρη των Παπαδατών Πρέβεζας"

Πως τρέμει το καρυόφυλλο, να τρέμει το γιοφύρι!
Πως πέφτουν τα δεντρόφυλλα, να πέφτουν οι διαβάτες!
- Κόρη μ' το λόγο άλλαξε, κι άλλη κατάρα δώσε
τι έχεις μονάκριβο αδελφό, μη λάχει και περάσει.
Κι αυτήν το λόγο άλλαξε κι άλλη κατάρα δίνει:
- Αν τρέμουν τα' άγρια βουνά, να τρέμει το γιοφύρι,
κι αν πέφτουν τ' άγρια πουλιά, να πέφτουν οι διαβάτες,
τι έχω αδελφό στην ξενιτιά, μη λάχει και περάσει!

~ Καγκελάρης ~

Τείνει να έχει η επικρατήσει η άποψη ότι το ομότιπλο και βασικό τραγούδι του Καγκελάρη προήλθε από τα Γρεβενά και συγκεκριμένα από τους Σαρακατσαναίους, οι οποίοι έφερναν τα κοπάδια τους προς εκείνα τα μέρη για να «ξεχειμωνιάσουν». Το κομμάτι φαίνεται πως όχι μόνο άρεσε στους ντόπιους, αλλά του έδωσαν και την τιμητικότερη θέση ανάμεσα στα άλλα τραγούδια. Με αυτό το τραγούδι γίνονται τα «καγκελίσματα», τα οποία όπως αναφέραμε σύμφωνα με μαρτυρίες των πληροφορητών μας, τα ξεκινάει ο παπάς του χωριού. Έτσι «Καγκελάρης του χορού» γίνεται ο παπάς(για μια στροφή συνήθως) και κάνει καγκελίσματα διπλά και τριπλά όταν το «ζητούν» τα λόγια του τραγουδιού, *“..Καγκελάρης του χορού, κάνε δίπλα το χορό..”*.

"χορός και έθιμο : η περίπτωση του Καγκελάρη των Παπαδατών Πρέβεζας"

Τέτοιαν ώρ' μωρ' μάτια μου, τέτοια ώρα ήταν εψές.
Τέτοιαν ώρα ήταν εψές τέτοια και παραπροψές.
Στο χορό μωρ' μάτια μου, στο χορό που χόρευαν,
Στο χορό που χόρευαν, όλ' αγόρια και παιδιά.
Όλ' αγόρ' μωρ' μάτια μου, όλα αγόρια και παιδιά.
Όλ' αγόρια και παιδιά και κορίτσια ανύπαντρα.
Πώχουν κο' μωρ' μάτια μου, πώχουν κόκκινες ποδιές,
Πώχουν κόκκινες ποδιές, πράσινες και γαλανές.
Καγκελαρ' μωρ' μάτια μου, Καγκελάρης του χορού,
Καγκελάρης του χορού, κάνε δίπλα το χορό,
κάνε δ' μωρ' μάτια μου, κάνε δίπλα το χορό,
κάνε δίπλα το χορό, διπλοκαγκελίσματα.
Και στη μεσ' μωρ' μάτια, και στη μέση του χορού,
Και στη μέση του χορού, κάθεσαι χρυσός αϊτός.
Κάθεσαι χρυσός αϊτός και τροχάει τα νύχια του,
Και τροχάει τα νύχια του, τις χρυσές φτερούγες του.
Καγκελάρ' μωρ' μάτια μου, Καγκελάρης του χορού,
Καγκελάρης του χορού, κάνε δίπλα το χορό
κάνε δ' μωρ' μάτια μου, κάνε δίπλα το χορό,
κάνε δίπλα το χορό, τριτοκαγκελίσματα.

~Φίλοι μ' καλώς ορίσατε~

Μετά το «δίπλωμα» του Καγκελάρη, οι χορευτές θέλοντας με ένα πιο άμεσο τρόπο να αποχαιρετίσουν αλλά και να προσκαλέσουν τους θεατές στην καθιερωμένη ετήσια συνάντησή τους, τραγουδούν και χορεύουν το τελευταίο αυτό τραγούδι. Το τραγούδι τελειώνει με την παράκληση του κόσμου προς την Παναγία (Παρασκευή της Λαμπρής-Ημέρα της Ζωοδόχου Πηγής) ώστε να είναι γεροί και την επόμενη χρονιά για να βρεθούν και πάλι όλοι μαζί την ίδια μέρα. Τραγουδιέται: " Ω φίλοι μ' καλώς ορίσατε σε τούτο το χωριό μας...."

" χορός και έθιμο : η περίπτωση του Καγκελάρη των Παπαδατών Πρέβεζας"

Φίλοι μ' καλώς ορίσατε σε τούτο το χωριό μας,
το Πάσχα να γιορτάσουμε και το Χριστός Ανέστη,
την Παναγιά τη Δέσποινα να διπλοπροσκυνάμε,
την Παναγιά τη Δέσποινα όλοι παρακαλάμε,
του χρόνου πάλι να 'μαστε όλοι την ίδια μέρα.

Μουσική Και Κινησιολογική Ανάλυση

«Το «Καγκελάρι» ή «Καγκελάρης» Παπαδατών Πρεβέζης χορεύεται πάνω σ' ένα τραγούδι, χωρίς ενόργανη συνοδεία που το εκτελούν οι άντρες και οι γυναίκες χορευτές του χωριού. Μοναδική γραμμή του τραγουδιού, πολύ περιορισμένη, με το πρώτο τετράχορδο της δημοτικής κλίμακας re και με βάση ένα μικρό απλό θέμα που επαναλαμβάνεται πάνω σε δεκαπεντασύλλαβους ποιητικούς στίχους. Ο χορός παραπέμπει σε αρχαϊκές μορφές τόσο με το ρυθμικό του σχήμα (αντίσπαστος U_ , _U), του οποίου η μετρική απόδοση είναι τα 6/4 ή τα 6/8, re το τέμπλο, δηλαδή το σύνθετο διμερές μέτρο 3 + 3. όσο και με την αντιφωνία, το τραγούδισμα δηλαδή των εξαρχόντων γεροντότερων ανδρών των πρώτων στίχων και της ακόλουθης επανάληψής τους από τους υπόλοιπους χορευτές». (Δήμας 1993)

«Το χορευτικό του μοτίβο σχηματίζεται από 5 ανισόχρονες κινήσεις που καλύπτουν όλο το μουσικό θέμα που πλαισιώνεται από δύο μέτρα των 6/8.

Η 1^η κίνηση ισοδυναμεί χρονικά με ένα όγδοο, η 2^η με ένα τέταρτο, ενώ οι κινήσεις 3^η, 4^η και 5^η, που είναι πιο αργές, ισοδυναμούν με ένα τέταρτο παρεσιγμένο 3/8 η καθεμία. Οι τρεις πρώτες ανισόχρονες κινήσεις καλύπτουν το πρώτο μέτρο του θέματος 6/8 και οι άλλες δύο ισόχρονες το δεύτερο μέτρο. Μορφολογικά, η μουσική και χορευτική δομή ταυτίζονται απόλυτα» (Δήμας 1993) (σ.109-116).

Ανάλυση Βημάτων:

1. Το αριστερό πόδι σταυρώνει πάνω από το δεξί και πατάει λοξά μπροστά του
2. Το δεξί πόδι με τη σειρά του πατάει προς τη φορά του χορού

" χορός και έθιμο : η περίπτωση του Κανκελάρι των Παπαδατών Πρέβεζας"

3. Το αριστερό πόδι σταυρώνει πάλι πάνω από το δεξί αλλά τώρα μόλις περάσει από μπροστά του και πατήσει το πόδι στήριξης(το αριστερό δηλαδή) κάνει μια μικρή ανάπαυση(«σουστάρισμα»), ενώ το δεξί πόδι παράλληλα λυγίζει ελαφρά πίσω από το αριστερό.
4. Έπειτα το δεξί πόδι πατάει στη διάσταση(και λίγο πιο πίσω) από το αριστερό
5. Ενώ το αριστερό πόδι με τη σειρά ξεκινώντας την κίνηση από πίσω έρχεται τεντωμένο μπροστά(προεκβολή) και χτυπά το έδαφος με ολόκληρο το πέλμα.

Κατάλογος πληροφορητών

- Κίτσος, Α. (Συνταξιούχος), ετών 76
- Δαρδαμάνης, Β. (Συνταξιούχος), ετών 75
- Μπόκίας, Β. (κοινοτικός γραμματέας του δήμου Θεσπρωτικού), ετών 73
- Τσάτσος, Γ. (Συνταξιούχος), ετών 63
- Σίτος, Θ. (Δημόσιος Υπάλλ.), ετών 53
- Διαμάντης, Ε. (έμπορος), ετών 29
- Κολιός, Α. (φοιτητής), ετών 24
- Κολιού, Κ. (φοιτήτρια), ετών 22

Βιβλιογραφία

1. Αλεξίου, Νικόλαος. (1993). Λάκκα Σούλι. Ιωάννινα: Εκδόσεις Δουβάλη – Αποστόλου.
2. Βασιλείου, Σωκράτης. (2003). Καγκελάρης Παπαδατών. Αθήνα: Εκδόσεις arigoshora.
3. Βασιλείου, Σπυρίδων. (2003). «Πάσχα στην Ήπειρο, Παπαδάτες το όμορφο κεφαλοχώρι της Πρέβεζας». Αθήνα: Εκδόσεις *Άπειρος χώρα Ήπειρος*. τ.(43) : (σελ.6 – 8)
4. Δήμας, Ηλίας. (1993). « Η χορευτική παράδοση της Ηπείρου». Αθήνα: εκδόσεις: του ιδίου.
5. Λουτζάκη, Ρένα. & Άντζακα Ευαγγελία, (1999). Από εγκυκλοπαίδεια « Ο χορός στην Ελλάδα». Εκδοτική Αθηνών.
6. Λουτζάκη, Ρένα. (1992). « Για μια ανθρωπολογία χορού». Από εγκυκλοπαίδεια: Ναύπλιο.
7. Μπόκκας, Βασίλειος. (1985). « Τα τραγούδια μας». Αθήνα: Εκδόσεις μορφωτικός σύλλογος Παπαδατών.
8. Σανδρής, Βασίλειος. (1998). Σούλι οδοιπορικό στον τόπο και την ιστορία. Αθήνα: Ελληνικά γράμματα
9. Στράτης, Αθανάσιος. (2004). «Παπαδάτες: Ιστορική Αναδρομή». Εφ. *Παπαδάτες*. Φύλ.91 (12-1-2/04), φ.92(3-4-5/04),φ.93(6-7-8/04), φ.94(9-10-11/04)
10. Στην ιστοσελίδα→ www.paroitsas.imc.gr (dances epiros kagelari_files)

Το παρόν DVD συνοδεύεται με τη Διηγητική Εργασία

"Χορός και Ίδιωτο: η περίπτωση
των Καγκελάριων των Παραδοσιακών Τριβιζών"

* Η καταγραφή του οπτικοακουστικού υλικού που παραδίδεται, έγινε το Πάσχα του 2005 στους Παπαδάτες και συγκεκριμένα τη Παρασκευή της Διακαινότητος.

Παπασιώρος Κωνσταντίνος
Α.Μ.Φ. 0702151